

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حقوق خانواده در اسلام

رشته مدیریت خانواده

گروه تحصیلی مدیریت خانواده

زمینه خدمات

شاخه آموزش فنی و حرفه ای

شماره درس ۴۲۳۲

۲۹۷	معظمی، شهلا
۴۸۳۱/	حقوق خانواده در اسلام / مؤلف: شهلا معظمی. - تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب های
ح ۶۶۹ م/	درسی ایران، ۱۳۹۵.
۱۳۹۵	۱۰۴ ص. - (آموزش فنی و حرفه ای؛ شماره درس ۴۲۳۲)
متون درسی رشته مدیریت خانواده گروه تحصیلی مدیریت خانواده، زمینه خدمات.	
برنامه ریزی و نظارت، بررسی و تصویب محتوا: کمیسیون برنامه ریزی و تألیف کتاب های	
درسی رشته مدیریت خانواده دفتر تألیف کتاب های درسی فنی و حرفه ای و کار دانش وزارت	
آموزش و پرورش.	
۱. اسلام و خانواده. ۲. حقوق خانواده. الف. ایران. وزارت آموزش و پرورش. دفتر	
تألیف کتاب های درسی فنی و حرفه ای و کار دانش. ب. عنوان. ج. فروست.	

همکاران محترم و دانش آموزان عزیز :
پیشنهادات و نظرات خود را درباره محتوای این کتاب به نشانی
تهران- صندوق پستی شماره ۴۸۷۴/۱۵ دفتر تألیف کتاب‌های فنی و حرفه‌ای
و کاردانش، ارسال فرمایند.
پیام‌نگار (ایمیل) info@tvoccd.sch.ir
وب‌گاه (وب‌سایت) www.tvoccd.sch.ir

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

نام کتاب : حقوق خانواده در اسلام - ۴۸۴/۴

مؤلف : شهلا معظمی

اعضای کمیسیون تخصصی : رقیه مقیمی، شهلا معظمی، محبوبه خلفی، مهرانگیز دزآگاه، نبی‌الله مقیمی،

علی سرمدی‌فر و سید رحمن هاشمی

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب‌سایت : www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ : لیدا نیک‌پروش

طراح جلد : مریم کیوان

صفحه‌آرا : راحله زادفتح‌اله

حروفچین : سیده فاطمه محسنی

مصحح : علی نجمی، حسین چراغی

امور آماده‌سازی خبر : سپیده ملک‌ایزدی

امور فنی رایانه‌ای : حمید ثابت کلاچاهی، فاطمه رئیس‌یان فیروزآباد

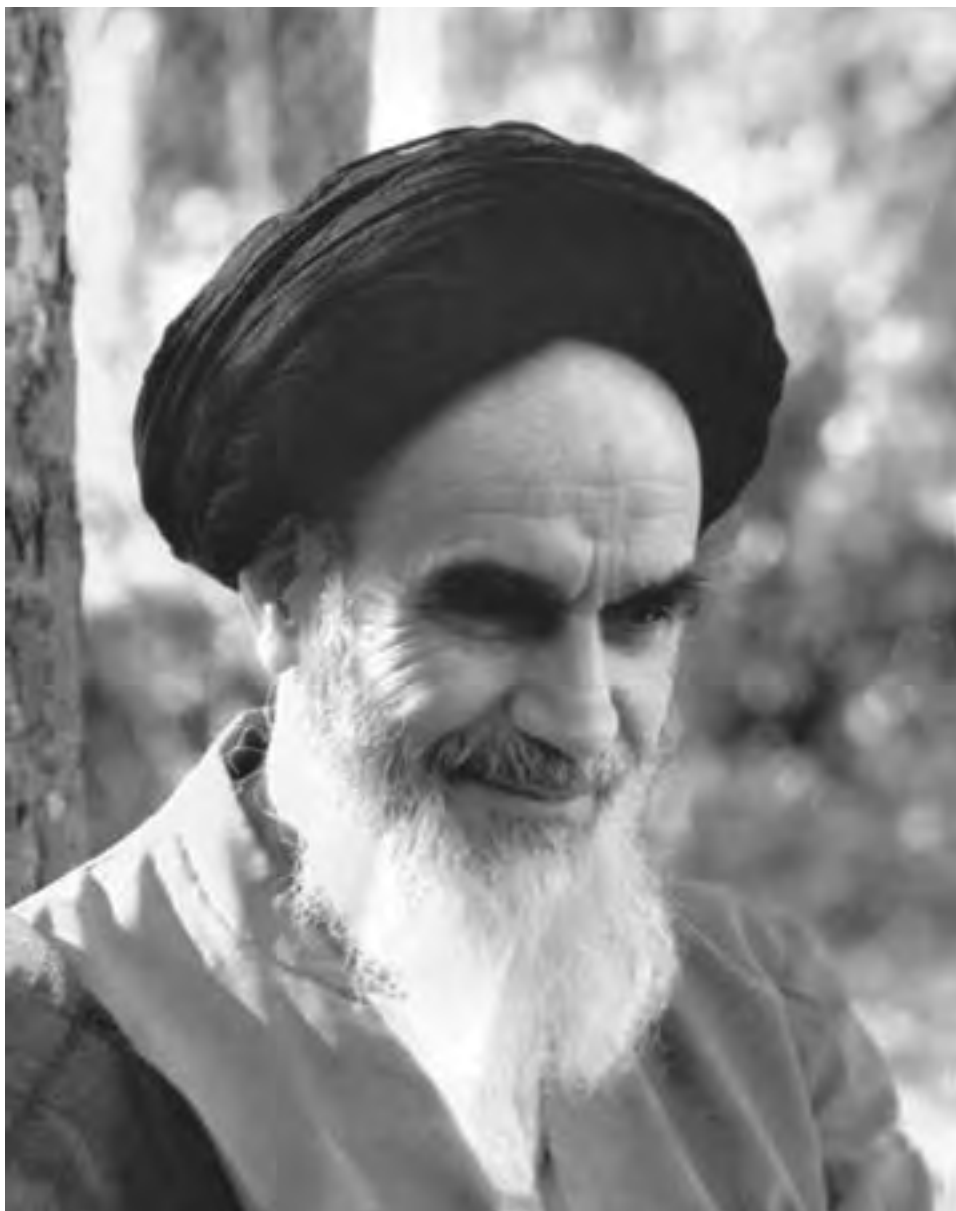
ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران : تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن : ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۱۳۹-۳۷۵۱۵

چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ هفدهم ۱۳۹۵

حق چاپ محفوظ است.

جوان‌ها قدر جوانی‌شان را بدانند که صرف کنند در علم و در تقوا و در
سازندگی خودشان که اشخاص امین صالح بشوند. مملکت با اشخاص امین صالح
می‌تواند مستقل باشد.

امام خمینی «قدس سرّه الشریف»

فهرست مطالب

سخنی با همکاران ارجمند

مقدمه

بخش اول: تعریف حقوق ۱

فصل اول: تعریف حقوق و رشته‌های آن ۲

فصل دوم: نقش قانون و مقررات در زندگی فردی و اجتماعی ۸

فصل سوم: مفهوم و اهمیت خانواده ۲۰

بخش دوم: ازدواج ۲۷

فصل اول: ازدواج (نکاح) ۲۸

فصل دوم: خواستگاری و نامزدی ۳۳

فصل سوم: انعقاد ازدواج ۳۸

فصل چهارم: آثار ازدواج ۶۱

بخش سوم: انحلال ازدواج ۸۰

فصل اول: فسخ ازدواج ۸۱

فصل دوم: طلاق ۸۷

منابع و مآخذ ۱۰۴

سخنی با همکاران ارجمند

از دیاد جمعیت و گسترش همه جانبه جوامع، تغییر و تحولات فراوانی در روابط اجتماعی افراد به وجود آورده که در تحول مقررات و قوانین نیز تأثیر به سزایی داشته است.

با توجه به اثر مقررات و قوانین بر روابط اجتماعی، افراد جامعه باید برای زندگی در جمع نه تنها به حقوق و مسؤولیت‌های خود آگاه باشند، بلکه شایسته است که از حقوق و تکالیف دیگران نیز مطلع شوند. حقوق خانواده که بخشی از حقوق مدنی است، موضوع این درس است.

در حقوق ما، نکاح یک مسأله عرفی است و عیناً از قانون شرع مقدس اسلام، اقتباس شده است. در این کتاب، سعی شده اصطلاحات حقوقی به زبان ساده بیان شود و از آوردن شماره مواد قانونی در متن درس خودداری شده است.

امید است این مطالب، در جهت تعلیم ارزش‌های اخلاقی و معنوی و تفهیم ارزش والای خانواده برای پرورش نسلی آگاه و سالم و سازنده، راهنما و راهگشا باشد.

هدف اصلی از تألیف این کتاب می‌تواند در چند مورد خلاصه شود که عبارتند از:

۱- تأکید بر ارزش والای خانواده به عنوان «واحد بنیادین» اجتماع.
۲- متقاعد کردن دانش‌آموزان نسبت به این امر که «کانون گرم و صمیمی خانواده»، تنها نهادی است که قادر است، عادات و رسوم و سنن و فرهنگ و ارزش‌های اخلاقی و دینی را از نسلی به نسل دیگر منتقل کند و تنها دژ مستحکم در برابر تهاجم فرهنگ بیگانگان و انحرافات اخلاقی و نابسامانی‌های اجتماعی است.

۳- آموزش تکیه بر جنبه‌های اخلاقی، انسانی و عاطفی در خانواده و روشن کردن ارزش گذشت و سعه صدر و حل مسالمت‌آمیز اختلافات از طریق گفتگو.

۴- آگاهی دادن نسبت به این مسأله که قواعد خشک و آمرانه حقوق، قادر به ایجاد مناسبات انسانی و اخلاقی بین زن و شوهر نیست و جز در مواردی که یکی از طرفین قصد سوءاستفاده از محبت دیگری را داشته باشد، توسل به آن مناسبتی ندارد.

۵- تأکید بر این که تدریس حقوق خانواده، تنها برای بالا بردن سطح آگاهی جوانان و خانواده‌های آنهاست تا با آگاهی از حقوق و تکالیف خود در مقابل سایر اعضای خانواده و احترام به حقوق دیگران به ایجاد محیطی سالم و امن در خانواده کمک کنند.

خانواده، کوچک‌ترین و مهم‌ترین نهاد اجتماعی و پایه هر اجتماع بزرگ‌تر است. خانواده، در طی قرون و در جوامع گوناگون به اشکال مختلف و همگام با تحولات اجتماعی و فرهنگ و تمدن بشری تکامل یافته تا به صورت کنونی درآمده است.

انسان سالم در جامعه کوچک خانواده و در سایه وحدت و محبت و ایثار رشد می‌کند و درس زندگی می‌آموزد. خانواده، کانون صمیمی‌ترین روابط انسانی است و آنچه در این روابط مطرح است، ارزش‌های اخلاقی و معنوی است. بی‌جهت نیست که همه اعضای خانواده، خود را از دل و جان، در برابر یکدیگر مکلف می‌دانند تا رفاه و سعادت همدیگر را فراهم آورند. یک خانواده سالم می‌تواند در دامن خود، فرزندی شایسته و پاینده به اصول اخلاقی و ارزش‌های انسانی پرورش دهد، همچنان که قادر است در اثر ناآگاهی و عدم احساس مسئولیت نسبت به تکالیف خود، فرزندی نالایق و بی‌کفایت تحویل جامعه دهد.

در اهمیت کانون خانواده همین بس که رسول خدا (ص) فرموده‌اند: «هیچ بنیادی در نزد خداوند پسندیده‌تر از بنیاد خانواده نیست».

از آنجا که خانواده، «واحد بنیادین» اجتماع و کانون رشد و تعالی انسان است، حقوق مربوط به آن همواره مورد توجه مصلحین و قانونگذاران بوده است. از این رو با توجه به این که بنیان خانواده براساس ازدواج استوار است، برای جلوگیری از فساد و تحکیم خانواده‌ها بر پایه یک ازدواج سالم و مناسب، عقد ازدواج امری رسمی تلقی شده و تحت نظارت قانون قرار گرفته است. بدیهی است در قوانین مربوط به خانواده، باید عرف و عادت و سنن اخلاقی و اعتقادات مذهبی در نظر گرفته شود، زیرا برخورد قانون با مسائل و مشکلات، غیر عاطفی و صرفاً حقوقی است. قواعد خشک و آمرانه حقوقی، تنها زمانی می‌تواند در کانون مقدس خانواده حاکم شود که عشق و محبت و عواطف انسانی از آن رخت بر بسته باشد.

هر چند حقوق، قادر نیست تکالیف اخلاقی و احساسات عاطفی انسان‌ها را مورد حکم قرار دهد، لیکن در مواردی که بی‌توجهی به ارزشهای اخلاقی و رفتارهای پرخاشگرانه و ناپسند، سلامت خانواده را به خطر اندازد، قانون برای حفظ استحکام خانواده افرادی را که جز به زور با هیچ منطقی تسلیم نمی‌شوند، به پذیرش عدالت وادار می‌کند. اگر چه قانون تنها بخشی از روابط خانوادگی را

پوشش می‌دهد، اما آشنایی اعضای خانواده نسبت به حقوق و تکالیف خود، سبب می‌شود، هر یک از آنها با احترام به حقوق متقابل و انجام تکالیفی که بر عهده دارند، از بروز بسیاری از مشکلات در درون خانواده، جلوگیری کنند. از طرف دیگر، دختران جوان با بهره‌مندی از دانش و اطلاعات مربوط به حقوق و تکالیف خود، قادر خواهند بود، پاره‌ای از کم و کاستی‌های حقوقی و قانونی را از راه گفتگو و توافق حل کرده و رضایت همسر آینده خود را نسبت به قبول شرایط معقول و منطقی جلب نمایند. بدین ترتیب با تأمین بخشی از حقوق قانونی و مشروع خود، بنیان خانواده خود را بر پایه ارزش‌های اخلاقی و احترام متقابل استوار خواهند ساخت.

مؤلف

هدف کلی

آشنایی با تعریف حقوق، مفاهیم حقوقی و مبانی حقوق خانواده